בס"ד "הדף היומי לתולדותינו"

# יום א', כ"ז בניסן תשס"ז (15 באפריל)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

**שבוע שמח ושבוע טוב!**

**אחת הגישות המומלצות** בלימוד היסטוריה היא שצריך לבחון את הנושא כאילו אין יודעים את הסוף. בני-האדם שפעלו בעבר עמדו אל מול עתידם, כשזה סתום ומעורפל. לכן הבנת מניעיהם והחלטותיהם תלויה במידה, שאנו מסוגלים "לחשוב" כפי שהם חשבו באותה תקופה. קביעה זו נכונה שבעתיים, כשמלמדים את תולדות שואת יהודי אירופה. אם מטרת ההוראה היא, בין היתר, להבין את תגובות היהודים בשואה, חייבים אנחנו לציין ולהזכיר, פעם ועוד פעם, שמה שברור לנו ששים שנה לאחר המלחמה לא היה ידוע ליהודים תוך כדי האירועים.

**אנדרטת הקרון** שב"יד ושם" מהווה משל מתאים לרעיון הזה. כשאנו צופים לעבר הקרון, עולה האסוציאציה של יהודים המובלים אל מותם במחנות ההשמדה. האנדרטה עוצבה בצורה כזו, שלמסילת הברזל אין המשך, והקרון נמצא על שפת התהום. המסר ברור: בקצה הנסיעה מחכה הסוף, המוות. השאלה היא, האם היהודים ששהו בתוך הקרון ידעו שהנסיעה היא לתהום? גם אם קיימות תשובות רבות לשאלה זו, ברור שלנוסעים ברכבת היתה זווית ראיה שונה מזו שבה אנחנו צופים אל הקרון. אם מבקשים אנחנו להבין באמת את עולמם הפנימי של היהודים בדרכם אל המחנות, עלינו לחשוב כאילו אין אנו רואים את התהום שבקצה המסילה.

**ראוי להזכיר** שהרעיון, שרק העבר ידוע ואילו העתיד סתום, מצא ביטוי מעניין בשפה העברית. מובנה של המילה "לפנים" היא "לפני ימים רבים". כך, לדוגמה, מבהיר ספר שמואל, שפעם לא היו משתמשים בביטוי "נביא" אלא במונח "רואה": **"לפנים בישראל כה אמר האיש בלכתו לדרוש אלוקים לכו ונלכה עד הראה, כי לנביא היום - יקרא לפנים הראה"** [שמואל_א ט' 9]. לכאורה, היה מתאים יותר לכנות את העבר במילה "לאחור", שהרי העבר הוא מאחורנו ואילו העתיד לפנינו. מתברר שהקדמונים העדיפו את המילה "לפנים", כי תפיסתם היתה שרק העבר נמצא מול האדם, רק הוא מוּכּר וידוע; ולעומתו, נמצא העתיד מאחוריו, בלתי נראה ובלתי צפוי. נראה, שמסיבה זו, אנחנו משתמשים במילה **לפני** כדי לדבר על עבר, לדוגמה, "לפני שנים רבות", ובמילה **אחרי** כשהכוונה לעתיד, כמו "אחרי שנים". [! מג]

**"מספר כל יודע" ו"מספר – עד"**

**כפי שהעיקרון "כאילו אין יודעים את הסוף"** נכון בהוראה, כך הדבר בהדרכה ההיסטורית בכלל, ובהדרכה בפולין בפרט. אמנם אפשר להדריך בצורה כזו, שמתארים את האירועים מנקודת המבט שלנו, בני המאה ה- 21. המדריך שפועל לפי שיטה זו אינו מהסס להזכיר, בכל שלבי ההדרכה, את הידוע כיום, לרבות מושגים כמו "איגרת הבזק", "ועידת ונזה" או "הפתרון הסופי", שלא היו ידועים, כמובן, ליהודים בשנות המלחמה. אם נשתמש בביטוי מעולם הספרות, נאמר שמדריך כזה הוא כמו **"המספר הכל יודע"**. ה"מספר הכל יודע" שרוי מחוץ לעולם שהוא מספר עליו. נקודת התצפית הזאת מקנה לו

"לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה." [תהלים כ"ד 1]
מתוך פרק התהלים שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **ראשון** בשבת
**בשמחה ובטוב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!**
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל

# יום א', כ"ז בניסן תשס"ז (15 באפריל)

עם הדבק בעברו בלבד הוא עם גוסס, אך אם היהודים ישאבו מעברם דעת ואהבה אל מורשתם, יהיה להם הכח לפתוח את שערי עתידם.
אבא קובנר, 1978

זכויות יתר, שבדרך-כלל נמנעות מהאדם במציאות היומיומית: הוא יודע את המחשבות של הדמויות שהוא מספר עליהן, הוא מודע לאירועים סודיים, והוא גם יכול להשקיף על הסיפור מזוויות שונות. כאמור, גם בהדרכה יכול להיות **"מדריך כל יודע"**, המכיר לא רק את מחשבות היהודים אלא גם את מזימתם של הגרמנים.

**אולם** יכולה להיות גישה אחרת. אם נחזור לעולם הספרות, לא סיפור של "מספר כל יודע" אלא של **"מספר - עד"** (Witness narrator). המספר הזה מתפקד כאדם, אשר מדווח על האירועים כמי שהיה עד-ראיה או עד-שמיעה. אין לו את הפריבילגיות של "המספר הכל יודע". בהשאלה לעולם ההדרכה, מתאר **"המדריך – העד"** את המציאות מזווית ראיה דומה לזו של גיבורי הסיפור. המדריך הזה יודע "להחיות" את חייהם של היהודים בשואה, תוך הבלטת הדילמות ואופן קבלת ההחלטות אל מול האירועים הקשים. לדוגמה, היהודים, אשר שמעו את הפקודה להקיף בחומה רובע יהודי בוורשה, לא יכלו להעריך נכונה את כוונת הגרמנים, שלא נתנו כל הסבר לפקודתם. לכן, לא היה בידם אלא לתת פרשנות סובייקטיבית, והתייחסותם היתה פועל יוצא ממנה. כך כשנדרשו יהודי ורשה להתייצב באומשלאגפלץ, בדרך ל"מחנות העבודה במזרח", היו השמועות, הפרשנויות וההערכות חלק מעולמם הפנימי ומתפיסתם את המציאות, יותר מהמידע המדויק והאמיתי על מטרת השילוחים.
**לדעתנו**, הגישה הזו, של "שחזור" מסלול היהודים בשואה מנקודת מבטם באותו הזמן, היא אותנטית יותר, אנושית יותר ומעניינת יותר. יש בה גם יסוד של הגינות כלפי הנפשות הפועלות, כיוון שדנים בהן כאילו בזמן אמת.

## הסרט "טיטאניק" כמשל

**שמא ישאל המדריך** "והרי הסוף ידוע, אז איך ניתן להדריך 'כאילו' אין יודעים אותו?" כתשובה לשאלה זו, נזכיר שגם בצפייה בסרטי מתח מסוימים שבהם הסוף ידוע מראש, קורה שאנו עוקבים בדריכות אחר העלילה "כאילו" אין הסוף בלתי-נמנע. בסרט "טיטאניק", למשל, יודע הצופה שסופה של האנייה לטבוע בלב האוקיאנוס. ואף-על-פי כן הוא מרותק למסך, כי הוא חי את העלילה מנקודת מבטו של המפליג באנייה.

## תא הגז במיידנק

**מבין האתרים הרבים** שניתן ליישם בהם את שיטת ההדרכה הזו, נזכיר את מקום הסלקציה על הרציף במחנה בירקנאו. אפשר לתאר את הסלקציה בצורה כזו, שמגלים מיד את המשמעות של ההליכה שׂמאלה או ימינה, כלומר, מוות או חיים. אולם אפשר לתאר את המעמד הנורא מבלי לגלות מיד את הסוף. המדריך: "...שני טורים יוצאים ממקום הסלקציה, אחד שׂמאלה, אחד ימינה. חשוב לנו לעקוב אחרי שני הטורים האלה. נתחיל עם הטור השׂמאלי. מכאן נצעד בעקבות היהודים שנבחרו לצד הזה. מאוחר יותר, נעקוב אחרי אלה שהלכו ימינה".

[סיום המאמר, בע"ה, מחר, יום שני]

"לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה." [תהלים כ"ד 1]
מתוך פרק התהלים שהיו הלויים אומרים בבית המקדש ביום **ראשון** בשבת
**בשׂמחה ובטוּב לבב, בתפילה ליום נעים לכל בית ישראל!**
הדף מוקדש לרפואתם השלמה של כל נפגעי הטרור ומשפחותיהם בתוך שאר חולי ישראל, ולשלומם של כל חיילי צה"ל